

Білецька Т.В.

канд. соц. наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

В умовах розвитку інформаційного суспільства зростають ризики маніпулювання масовою свідомістю. Останнє детермінує соціальну напруженість та конфліктність. Одним із найбільш дієвих методів формування громадської думки та впливу на масову політичну свідомість є психологічна війна, основною метою якої є підриг масової соціальної бази політичних опонентів, ослаблення психологічної стійкості, морального духу, політичної, соціальної і всіх інших видів активності мас, що знаходяться під впливом опонентів. Кінцевою метою психологічної війни є активізація масових настроїв через невдоволення до деструктивних дій. Її досягнення може бути реалізованим у різних формах: від підготовки і провокації масових виступів для усунення політичного режиму до активізації інтересу до соціально-політичних і ідеологічних конструкцій альтернативного характеру.

На практиці психологічна війна означає перенесення ідейно-політичної боротьби зі сфери теоретичної свідомості в сферу свідомості буденної. В межах такого переходу масовою свідомістю нівелюються наукові докази та логічні аргументи, ігноруються факти, а сприйняття ситуації відбувається виключно через ірраціональні явища. До таких відносять емоції і інстинкти (наприклад, соціальна і національна гордість, корислива зацікавленість, державні амбіції, інстинкти соціального і національного самозбереження і т. п.), стереотипи (расові, національні) та упередження (зазвичай традиційно-історичного характеру), різноманітні соціально-ідеологічні міфологічні конструкції.

Серед найбільш поширених прийомів психологічної війни відзначимо: технології психологічного тиску, технології непомітного проникнення в свідомість об'єкту дії та технології, засновані на прихованому порушенні і спотворенні законів логіки.

В процесі використання технологій психологічного тиску застосовується багаторазове повторення однієї і тієї ж помилкової тези, посилення на авторитети у поєднанні з різними спекуляціями (починаючи від спотворення цитат і закінчуючи посиленнями на неіснуючі джерела); маніпуляція («гра») цифрами і фактами для створення видимості об'єктивності і точності; тенденційний підбір ілюстративного матеріалу з акцентом на ефект «драматизуючої дії»; наочні ілюстрації пропагандистських поглядів і позицій та інші аналогічні прийоми, розраховані на створення емоційного дискомфорту і нейтралізацію здатності людини раціонально оцінювати інформацію, що надається.

Прикладом такого психологічного тиску є так звана «геббельсівська пропаганда», що виходила з цинічної презумпції того, що брехня, щоб бути ефективною, повинна бути масованою, великомасштабною, безсоромною і безперервною.

Наступною є технологія непомітного проникнення в свідомість об'єкту дії. До прикладу, реклама красивого і безтурботного способу життя, поширення бажаних, зазвичай власних політичних цінностей і стандартів масової культури через музику, розважальні телепрограми і кінофільми, а також через моду (до прикладу, на одяг, особливо з елементами політичної символіки). Сюди ж відноситься масоване розповсюдження чуток як альтернатива офіційній пропаганді політичного опонента. Ще одна складова частина - конструювання і впровадження в масову свідомість політичних анекдотів, псевдо фольклорних приказок і прислів'їв. Значну частину прийомів непомітного проникнення в свідомість ми можемо об'єднати у поняття «соціологічна пропаганда».

Концепції соціологічної пропаганди орієнтуються на поступове підсвідоме зараження як супротивників, так і потенційних союзників найпривабливішими елементами способу життя, яким віддається перевага. Виступаючи формально позбавленою ідеологічних ознак і політичних цілей, така пропаганда є ефективною в стратегічному відношенні, адже апелюючи до потреб та інтересів людей, вона детермінує довгострокові чинники, що визначають поведінку особистості. Ґрунтуючись на детальному плануванні і диференційованій дії на різні соціально-політичні прошарки, основні месенджи такої пропаганди надовго закріплюються у масовій свідомості.

Іще однією технологією психологічної війни є використання прийомів, заснованих на прихованому порушенні і спотворенні законів логіки. До таких ми відносимо підміну тез, помилкову аналогію, висновки без достатніх підстав, підміну причин наслідками, тавтології тощо. Дана технологія є найбільш ефективною по відношенню до малоосвічених прошарків суспільства, не здатних вловити раціональні аргументи і схильних приймати на віру запропоновані їм конструкції.

Психологічна війна як технологія впливу на масову свідомість не є автономним аспектом в політичній боротьбі. Це один з компонентів системи політичних відносин, який присутній як у зовнішній, так і у внутрішній політиці будь-якої держави. У зовнішньополітичній сфері вона передбачає застосування проти ворога психологічно ефективної пропаганди в комплексі з іншими методами дії. У внутрішній політиці вона зазвичай обмежується пропагандистським протистоянням політичних опонентів, хоча може набувати, в окремих випадках, і більш складного, комплексного характеру.

Насамкінець зауважимо, що сучасні методи впливу, що використовуються в психологічній війні сьогодні є настільки досконалими, що досить часто об'єкти такого впливу можуть не помічати та не усвідомлювати його. Показовим у цьому відношенні є приклад сучасного російського суспільства, де масова свідомість під впливом пропаганди та інших технологій не спроможна адекватно сприймати реальність.